

Thomas Hornburg, Dagfinn Møller, Trond Arne
Undheim, Ole Jacob Sending, Gard Lindseth,
Bjørn Brunstad og Andreas Wangensten Hatlevik

Det sosialliberale alternativ

Det finnes ikke noe sosialliberalt alternativ i norsk politikk i dag. Heller ikke Venstre, som identifiserer seg selv som et sosialliberalt parti, utgjør et ideologisk tydelig alternativ. Venstre fremstår i dag som et ideologisk forvirret gammelmannsparti med landsbygdpreg. Sosialliberalismens marginale stilling er et tap for norsk politikk, for velgerne – og for Venstre som parti.

Syv unge skribenter analyserer hvorfor sosialliberalismen står så svakt i Norge i dag, og hvordan et sosialliberalt parti kunne se ut.

Jakten på et sosialliberalt alternativ i norsk politikk må begynne med noen ord om det ideologiske utgangspunktet. Hva er sosialliberalisme? Liberalisme refererer i dag til et bredt spektrum av ideer, idealer og institusjoner. Noe samler likevel de mange variasjonene over liberalisme til ett tema: individets moralske rett til frihet. Sosialliberalismen begynner også med den individuelle friheten som grunnstein. Men sosialliberalismen skiller seg ut ved å insistere på at den reelle indi-

viduelle friheten må gjelde for alle. Sosialliberalismen tar dermed avstand fra den økonomiske liberalismen (*laissez faire*-liberalismen) og den liberale konservatismen ved å legge vekt på at frihet, i et samfunn som vårt, ikke først og fremst handler om fravær av tvang eller statlig innblanding. Det handler om å skape muligheter for utfoldelse for alle.

Nyliberalister som Milton Friedman, Friedrich August von Hayek og Robert Nozick fokuserer på individet som former sin egen

skjebne *utenfor* samfunnet. De er opptatt av hvorfor statlig innblanding er moralsk illegitimt og økonomisk ineffektivt. Et sosialliberalt syn på forholdet mellom individ og samfunn legger derimot vekt på at den moralske prioriteringen av individuell frihet for *alle* også innebærer en *samfunnsforpliktelse* for hver enkelt. Individets rett til å forvalte egne ressurser balanseres av individets plikt til å bidra til andres status som frie individer med like valgmuligheter. Derfor åpner sosialliberalister for et sterkt offentlig engasjement innen helse-, skole-, utdannings- og barnehagesektoren, for å nevne noe. Det er nødvendig for å nærme seg målet om likt utgangspunkt og reelle valgmuligheter for alle. Dette ideologiske fokuset utgjør et felles utgangspunkt for sosialliberale tenkere som John Stuart Mill, John Rawls og Ronald Dworkin. Man finner det også som en hjørnestein i sosialliberale partiprogrammer. Lars Leijonborg, leder av Folkpartiet i Sverige, oppsummerer det slik:

Liberala strateger må alltid planlegge for tofrontskrig. Det forsteinete sosialdemokratiet, alliert med euroskeptikere og vekstmotstandere, er en selvsagt politisk fiende. Mot sosialismens overtro på styring, sentrale løsninger, høye skatter og kvelende byråkrati, er den ideologiske kløften dyp. Den ideologiske avstanden til den høyresiden som aldri har delt visjonen om et mer rettferdig og likestilt samfunn preget av samhold, er også stor. Den liberale frihetsdrømmen omfatter alle, også fattige, syke, flyktninger, funksjonshemmede og gamle.¹

Rettigheter og plikter

Dette fokuset på individet og individets frihet innebærer også et sterkt fokus på individers rettigheter. I sosialliberal teori er det et hovedpoeng at individet ikke bare har sivile rettigheter (ytringsfrihet osv.) og politiske rettigheter (stemmerett osv). Det har også sosiale rettigheter, en rett til en minimumsstandard av velferd og inntekt.² Men sosialliberalismen

skiller seg sterkt fra sosialismen og sosialdemokratiet ved å legge vekt på at med slike rettigheter følger plikter – til ansvar, til egeninnsats og til deltagelse. Sosialliberalismen ser derfor med skepsis på støtteordninger som ikke kobles med en individuell plikt til ansvar for egen læring, helse og inntekt. Den enkeltes krav til samfunnet må følges av at samfunnet setter krav til hver enkelt.

Sosialliberalismen ser altså plikter og rettigheter i sammenheng. Det innebærer også at sosialliberalismen legger vekt på de pliktene hver enkelt av oss har i kraft av å være medlemmer av et demokratisk samfunn. *Borgeridealet* og *samfunnskontrakten* står sterkt i den sosialliberale tradisjonen. Der sosialdemokratiet prioriterer styring og ekspertvelde, vektlegger sosialliberalismen demokratisk ansvar og deltagelse. Tilretteleggelse for deltagelse er derfor viktig for sosialliberale partier, og deres fokus, i praktisk politikk, på desentralisering av myndighet og åpenhet i politiske prosesser, har sitt tydelige ideologiske feste i borgeridealet. Sosialliberalismen er på denne måten tuftet på en sterk tro på at mennesker kan – og under de rette betingelsene *vil* – ta ansvar og interessere seg for mer enn ens egne barns skole og innslagspunktet for toppskatten. Det har ikke minst følger for miljøpolitikken fordi den jo forutsetter at ikke bare egne, men også kommende generasjoners interesser gis avgjørende verdi i politikken. Miljøpolitikk forutsetter en utvidet samfunnskontrakt. Sosialliberalister vil dessuten legge til at denne kontrakten også kan og bør gjelde for bedrifter. Bedrifters samfunnsansvar, såkalt CSR (corporate social responsibility) er derfor en prioritet for et sosialliberalt parti.

Konsekvent toleranse

Sosialliberalismens syn på samfunnskontrakten skiller seg skarpt fra de verdikonservative partienes samfunnssyn, i Norge representert ved KrF og Høyre. Bør en stat definere visse

praksiser som mindreverdige selv om disse ikke begrenser friheten til andre individer? Det sosialliberale svaret på det er et rungende nei. Statens rolle er å definere et rammeverk, der individet, ved å bruke sine sivile, politiske og sosiale rettigheter selv identifiserer hva «det gode liv» er.³ Å fordømme homofili eller gi forrang til kristendommen gjennom statskirke og formålsparagraf i skolen, er derfor

realisering og selvbestemmelse blir i dette perspektivet politikkenes fremste siktemål. Et godt kollektivt helse-, trygde-, skole- og utdanningssystem er, som vi har vært inne på, et av de avgjørende virkemidlene for at ambisjonen skal gjelde flest mulig. Dette målet gir retning til en lang rekke andre liberale saker. For eksempel er likestilling en viktig liberal sak fordi barrierer basert på kjønn hindrer likhet

Venstre [fremstår] som et svært lite visjonært, verdibasert og prinsippfast parti.

fundamentale brudd med liberale idealer.

Forpliktelsen til toleranse synliggjør også andre ideologiske grenseoppganger. Toleransebudet gjør at en liberaler mistror alle ideologier der enkeltmennesket underordnes det kollektive – enten det skjer i sosialdemokratiets, nasjonalismens eller fascismens navn. Et slikt perspektiv innebærer også en kritikk av den sosialdemokratiske statens produksjon av likhet i skole- og utdanningssystemet. For sosialliberalister er det like muligheter for hvert enkelt menneske som er avgjørende – ikke å fremelske religiøse, sosialdemokratiske eller nasjonsbyggende likhetstrekk. Et slikt standpunkt rettet mot alle former for kollektiv ensretting innebærer dermed også at sosialliberalismen har et universalistisk menneskesyn. Forsvar av en kollektiv identitet erstattes med et fokus på et fellesmenneskelig mangfold av individer – pluralisme. Sosialliberalister ser derfor internasjonalt engasjement som en naturlig del av sin agenda og vurderer innvandring og utviklingen av multikulturelle samfunn som berikende.

Individet og skapertrangen

Kollektivets oppgave er å gi enkeltindivider utviklingsmuligheter. Å tilrettelegge for selv-

i utviklingsmuligheter for kvinner.

Et slikt utgangspunkt i individet har også som følge at sosialliberalismen fester stor tillit til enkeltmenneskers iboende skapertrang og virkelyst. Sosialliberalister synes konservative og sosialdemokrater undervurderer hva mennesker kan få til på eget initiativ. Derfor er entreprenørskap og innovasjon viktige verdier for sosialliberalere. Dette fokuset er lett å finne igjen i praktisk politikk. Venstre gikk for eksempel i forrige regjeringsperiode i brejsjen for å opprette et forsknings- og nyskapingfond. Samme partis kampanje mot skjemavelde i Norge, kalt «et enklere Norge», er en del av den samme politiske prioriteringen, også den tuftet på synet på innovasjon og enkeltmenneskers skaperevne som fundamentale kilder til utvikling i et samfunn.

For å oppsummere: Frihetsfokus innenfor en samfunnskontrakt, internasjonalisme, demokrati og toleranse, dette er nøkkelord vi har knyttet til sosialliberalismen. Selv en så kort gjennomgåelse viser at sosialliberalismen har en ideologisk egenart, som innbyr til god praktisk politikk på mange områder. Det er lite i dette utgangspunktet som innbyr til overdreven pragmatisme og sjangling fra sak til sak. Tvert imot har man med utgangspunkt i en sosialliberal tradisjon viktige barrikader å stor-

me – innenfor områder som skole, utdanning, næringsutvikling, innvandring og miljø.

Sosialliberal politikk utenfor Norge

I mange land har liberale partier som ikke uttrykkelig identifiserer seg som sosialliberale, ført en politikk som har vært tuftet på mange av verdiene og prioriteringene vi har knyttet til sosialliberalismen. Mange liberale partier har for eksempel gått i spissen for å etablere sosiale velferdssystemer i det 20. århundre. Fundamentet for det britiske velferdssystemet ble lagt før første verdenskrig av den liberale regjeringen ledet av Asquith.⁴ I Canada har det liberale partiet kjempet for allmenne velferdsrettigheter i lignende stil. Også i USA har det demokratiske partiet vært preget av sterke sosialliberale elementer. Det gjelder Franklin D. Roosevelts «New Deal», John F. Kennedys «New Frontiers» og Lyndon B. Johnsons «Great Society»-program.

Sosialliberale partier i andre land har gått opp en klar grense til både ny-liberale og verdikonservative partier. Folkpartiet i Sverige har på mange områder markert seg som et sosialliberalt parti med klar avstand til det liberalkonservative Moderaterna. Et annet eksempel er Charles Kennedys Liberal Democrats i Storbritannia som utgjør et tydelig sosialliberalt alternativ til det liberalkonservative Torypartiet.⁵ Det samme gjelder for det sosialliberale partiet i Danmark, det radikale Venstre,⁶ og ikke minst de europeiske fridemokratene i Europaparlamentet. Sistnevnte er en av de største politiske grupperingene i Europaparlamentet med 55 av totalt 626 parlamentsmedlemmer.

Størrelsen på partiene varierer noe, men politisk har de mye felles. På et sosialliberalt verdigrunnlag prioriterer de velferdsreform, liberal innvandringspolitikk, demokratisk åpenhet og kontroll, miljøvennlig økonomisk vekst, desentralisering av myndighet og internasjonal deltakelse. I det store og det hele avtegner også det samme bildet seg når vi ser

på hvem som stemmer på de sosialliberale partiene. Svært mange bor i tettsteder eller bymiljøer og er under 40 år. Det er en stor andel som har høy eller forholdsvis høy utdanning. Dessuten er det flere kvinner enn menn som stemmer sosialliberalt. Velgerne er også gjennomgående internasjonalt orientert.

Ideologisk uklarhet og velgerflukt

Hva med Norge i dette bildet? På overflaten skulle vi ha lite å klage over. Med stor selvsikkerhet identifiserer Venstre seg selv som et sosialliberalt parti. «Ved inngangen til 2000-tallet kan vi som representanter for den sosiale liberalismen se tilbake med stolthet», heter det i Venstres egen redegjørelse for sitt ideologiske utgangspunkt.⁷

Det er nok riktig at Venstre kan se seg tilbake med en viss stolthet – bare det ser seg langt nok tilbake. Ved inngangen til det 20. århundret var Venstre et statsbærende parti. Regjeringsmakt og flertall i Stortinget ga Venstre en sentral rolle i utformingen av det moderne Norge som liberalt demokrati, industrinasjon og velferdsstat. Men etter det er historien om Venstre historien om partiet som stadig krymper. Fram til og med valget i 1915 lå partiet over 30 prosent. Første gang under 20 prosent var ved valget i 1924, og første gang under 10 prosent var i 1957. I de siste tre tiårene har partiet ligget mellom tre og fem prosent. På Dagens Næringslivs partibarometer for desember 2002 har Venstre en oppslutning på 2,2 prosent.⁸

Man kunne tenke seg at denne historien om Venstre er historien om partiet som holdt fast på sin ideologi på tross av stadig sterkere svikt blant velgerne. Det er snarere tvert om. En av hovedgrunnene til at Venstre stadig blir mindre, er at Venstre *ikke* fyller sin rolle som sosialliberalt parti i norsk politikk i dag. Politikken Venstre fører, Venstres velgerappell og mangelen på sosialliberale krefter i de andre partiene, sår alvorlig tvil om vi faktisk har et sosialliberalt alternativ i norsk politikk.

Den historiske og statsvitenskapelige litteraturen refererer gjerne til den generelle utviklingen i norsk politikk når temaet er Venstres stadige forvitring. Hovedoverskriftene er etableringen av en borgerlig-sosialistisk akse, fremveksten av interessepartier i sentrum, den tilsynelatende liberaliseringen av venstresiden de siste 20 årene, og indre strid og splittelse. En slik historisk gjennomgåelse gir selvfølgelig mye av svaret på hvordan Venstre har blitt så lite. Men mangelen på en klar og tydelig profil hos Venstre, som TV-mediet i dag avdekker lettere enn før, må også tillegges vekt. Venstres marginalisering som politisk aktør skyldes også en grunnleggende ideologisk utydelighet i Venstres politikk. I utdannings-, distrikts-, utenriks-, nærings-, innvandrings- og miljøpolitikken fremstår Venstre som et ideologisk tvetydig parti i forhold til sosialliberalismens hovedideer og kjerneverdier.

Et lite prinsippfast parti

For det første fremstår Venstre som et svært lite visjonært, verdibasert og prinsippfast parti. Der sosialliberalismen inviterer til prinsipielle standpunkter, står Venstre frem som pragmatismens fremste våpendrager. Venstres egen ledelse gjentar ofte at norsk politikk trenger Venstre fordi partiet er sentralt for å kunne etablere en styringsdyktig mindretallsregjering. Vi blir stadig minnet om at Sponheim er regjeringens fremste megler og politiske hestehandler. Slik har Venstre posisjonert seg som det politiske håndverkets parti, som taktikernes tilholdssted.

Et tydelig sosialliberalt parti oppsøker derimot de prinsipielle debattene knyttet til bioteknologi, innvandringskriminalitet, demokratisk kontroll, likebehandling av minoriteter osv. Og et tydelig sosialliberalt parti burde ikke minst trekke tydelige grenser mot andre partier med et annet ideologisk grunnlag. All sentrumshyggjen til tross; sosialliberalisme og kristenkonservatisme går av prinsipielle

grunner i utgangspunktet dårlig overens. Det kan godt hende at Venstre bør samarbeide med Kristelig Folkeparti – i enkelte perioder, om enkelte saker, av pragmatiske grunner. Men en god sosialliberaler skal tvile oppriktig før det valget tas. Det skulle være nok å minne om at Kristelig Folkeparti er imot partnerskapsloven og at partiet er den fremste politiske bidragsyter til at synet på homofili som synd opprettholdes i mange miljøer. For de som synes slikt er ubetydelig, er tallenes tale klar. 26 prosent av lesbiske og homofile mellom 16 og 24 år i Norge i dag sier at de har prøvd å ta sitt eget liv.⁹

Det forplikter å være liberaler. Det innebærer å holde visse idealer, som toleranse og pluralisme, høyt hevet. Det gjelder også for den politiske ledelsen i et sosialliberalt Venstre.

Plikter og rettigheter hånd i hånd

Hva innebærer det å være medlem av et samfunn? Svaret på dét spørsmålet gir oss en av de viktigste skillelinjene i politikken. Som en spissformulering kan man si at sosialdemokratiet skaper klienter av samfunnets medlemmer. Den økonomiske liberalismen forutsetter at vi først og fremst er kunder. Sosialliberalismen arbeider for et samfunn bestående av sosialt ansvarlige borgere. Borgeren har i likhet med klienten og kunden en rekke rettigheter – til sosiale ytelser, helsevesen, skolegang osv. Men for sosialliberalister følges slike rettigheter alltid av plikter; til ansvar, til deltagelse og til gjenytelse. Venstre har i liten grad latt dette sosialliberalistiske prinsippet om at «rettigheter og plikter går hånd i hånd» prege sin politikk.

Ett slikt område der Venstre – for å være et sosialliberalt parti – langt tydeligere burde tatt avstand fra den sosialdemokratiske klientstatens kravmentalitet, er trygdepolitikken. Selv om trygdeproblemet har mange fasetter, burde et sosialliberalt parti vært den sterkeste kritikerne av den passiviseringen av syke som i dag er en av hovedårsakene til at ti prosent

av befolkningen i yrkesaktiv alder mottar trygd fra staten. En slik klar og ideologisk selvsikker kritikk er vanskelig å spore i Venstres politikk. Kapitlet «Velferd: Fornyelse av velferdssamfunnet» i Venstres stortingsvalgsprogram 2001-2005, er det velmenende og vage Venstre på sitt verste.

Den rene liberalismens kundementaltitet kan være like problematisk som klientsam-

like naturlig bør innrømme. Venstre har hatt altfor vanskelig for å stille krav på politisk betente områder. Det bør være mulig for et sosialliberalt parti å snakke tydelig både om behovet for økt arbeidsinnvandring og om nødvendige tiltak mot problemer som asylsøknader basert på falsk identitet, trygdesvindler og gjengkriminalitet i innvandrer miljøer.

Liberale partier står gjerne sterkest blant unge mennesker i store byer.

funnet. Et eksempel er skolevesenet. Kundementaltiteten har vokst seg sterk i Norge de siste tiårene. Det ligger til grunn for mye av den misnøyen mange føler med kollektivtransport, helsevesen og skolevesen, på tross av at disse tjenestene alt i alt er bedre i dag enn tidligere.¹⁰ Det er svært uheldig for det norske skolevesenet fordi kunder pr. definisjon er lite involverte, illojale og kortsiktig nyttemaksimerende. Derfor er skolen nettopp et sted hvor rettigheter og plikter må gå hånd i hånd, hvor den som krever også skal kreves noe av.

Som et siste eksempel vil vi nevne integrasjons- og innvandringspolitikken som et område hvor Venstre ikke er tro mot sitt eget ideologiske utgangspunkt. Sosialliberalismen er universalistisk, humanistisk og anti-nasjonalistisk i sitt vesen. Et sosialliberalt parti må derfor basere seg på en innvandringsoptimisme der økt arbeidsinnvandring, reelle muligheter for å få asyl på humanitært grunnlag, en aktiv integrasjonspolitik og bekjempelse av rasisme og diskriminering er naturlige deler av en sosialliberal agenda. Men økt innvandring skaper også utfordringer som et sosialliberalt parti

Bort fra sosialdemokratiske virkemidler

Visjonsløshet og manglende evne til å la rettigheter og plikter gå hånd i hånd, har vært hovedankepunktene våre så langt i vurderingen av Venstre som et sosialliberalt parti. Bruken av virkemidler for å realisere politiske mål er det tredje viktige område der vi mener Venstre går på tvers av sosialliberalismen. Et konsekvent sosialliberalt parti kan ikke først og fremst basere seg på de klassiske sosialdemokratiske virkemidlene i politikken; forbud og påbud, tollbarrierer, subsidier, generelle avgifter og sentraliserte reguleringer.

På flere saksområder har ikke Venstre fulgt dette opp i praktisk politikk. For eksempel har Venstre i for stor grad basert sitt miljøengasjement på alminnelig avgiftspolitik. Hovedfokus i en sosialliberal tilnæringsmåte burde heller være offensivt grønn entreprenørskap og innovasjon. Her er positive virkemidler som miljørettede forskningsbevilgninger, subsidiering i tidlige faser av miljøvennlige teknologier og fysisk tilrettelegging svært viktig. Naturlige satsningsområder for grønn vekst og innovasjon er områder der

Norge allerede har spisskompetanse. Et eksempel er energifeltet, der Norge ligger langt fremme; på vannkraft, hydrogenutvinning fra naturgass, solvarmeenergi og produksjon av silisiumskiver til solcelleindustrien. Her burde et sosialliberalt parti innta rollen som det sosiale entreprenørskapets parti. Et slikt fokus innebærer at det ikke kan være rom i et sosialliberalt parti for dommedagsprofeter, systemkritikere og det anti-demokratiske grumset fra 1970-tallet.

Den samme hangen til sosialdemokratiets subsidie-, avgifts- og reguleringspolitikk gjør seg gjeldende i jordbruks- og distriktspolitikken. Ved å fokusere på å opprettholde «et desentralisert jordbruk med variert bruksstruktur og allsidig drift» gjennom klassiske støtteordninger, bryter Venstre fundamentalt med hovedelementer i sosialliberalismen. Prioriteringen for Venstre har vært å bevare mer enn fornye. Den samlede subsidieringen av det norske landbruket, som inkluderer direkte statsstøtte, skjermingsstøtte og diverse andre støtteordninger, beløper seg til mellom 19 og 21 milliarder årlig. Det er godt over 250 000 i støtte pr. årsverk.¹¹ Et parti som skal leve i tråd med sosialliberalismens verdigrunnlag, kan ikke gå inn for å opprettholde støtte i den størrelsesorden uten i sterkere grad å knytte det til krav om at jordbruket bidrar til helt vitale mål og interesser i samfunnet. Da er ikke argumentene om tradisjonell matvaresikkerhet, vern av kulturlandskap og sikring av bosetting tilstrekkelig. Støtte på dette nivået burde forutsette helt andre krav til miljøvennlig drift, utvidet matvaresikkerhet osv. Utover dette må lønnsomhet i landbruket oppnås gjennom å fokusere på nye nisjer og nye næringsmuligheter. Støtteordninger bør først og fremst være forbeholdt støtte til forskning og produktutvikling mot høykvalitetsnisjer eller til omstilling i retning av økologisk drift. Myndighetene og landbruksorganisasjonene har tradisjonelt gjort svært lite for få til kvalitetsorientert niskeproduksjon og nyskaping i Norge.¹²

Gjør utenrikspolitikk til politikk

Sosialliberale partier setter demokratisk deltagelse, kontroll og åpenhet svært høyt. Heller ikke her er Venstre på høyden. Et sosialliberalt parti i Norge må aktivt begrense mulighetene til å sammenblande politikk og økonomi, slik for eksempel Norsk Investorforum er et forsøk på. Videre bør sosialliberalister ta sterk avstand fra den ny-liberale tendensen til å neglisjere diskusjoner om hva vi vil og hvor vi skal gå, til fordel for en teknisk debatt om virkemidlene i politikken. Det er en smittefarlig sykdom som ikke minst har rammet deler av Høyre. Når argumenter som «kan krige, bør krige» eller «kan privatisere, bør privatisere» sniker seg inn i politikken, er det alvorlig demokratisk problem fordi normative spørsmål om mål og verdier og langsiktige prioriteringer, dermed skyves til side.

Et annet område der Venstre svikter som demokratiets fremste vokter blant partiene, er i utenrikspolitikken. Av alle grå mus på Stortinget er Venstre den gråeste på dette feltet. Livredde for å vekke EU-debatten til live, later det provinsielle Venstre som om den politiske dagsorden i Norge bestemmes i Norge og av Stortinget. Mer enn på noe annet område bryter dette med den sosialliberalismen som Venstre påberoper seg. Fra miljø til næringspolitikk og identitet må politiske spørsmål i økende grad forstås i globalt eller regionalt lys. Det bør Venstres agenda for demokratisk deltagelse og kontroll forholde seg til. Venstres nei til EU går dårlig overens med dette. Et medlemskap i EU utgjør en reell mulighet til å øve innflytelse på viktige politiske prosesser som Norge må forholde seg til. Et sosialliberalt Venstre ville være tvunget til å bidra til at Norge deltar der beslutningene tas. Dessuten må partiet begynne å virkelig mene noe om avgjørende internasjonale spørsmål. Hva mener Venstre for eksempel om en amerikansk utenrikspolitikk som nedprioriterer verdien av internasjonale avtaler og institusjoner?

Individualisme og pluralisme i praksis

«Individuell frihet», «respekt for individet» og «frihet for den enkelte» er formuleringer som går igjen når Venstre beskriver seg selv. Men også på dette punktet er Venstre vagt, svakt og utydelig. Et sosialliberalt parti må gå langt grundigere til verks når det gjelder hva det betyr å ta utgangspunkt i individet.

Skolepolitikken illustrerer dette poenget. Venstre har en egen handlingsplan for skole og utdanning; «Investering i mennesker: 20 punkter for en bedre skole», hvor det heter at «Venstre vil ha en liberal enhetsskole ...». Med Venstres ideologiske fotfeste venter man et klart oppgjør med den sosialdemokratiske enhetsskolen, sist formulert i Gudmund Hernes' *Læreplan for den 10-årige grunnskolen* (Stortingsmelding 29, 1994-1995). Hovedvekten ligger her på skolen som produsent av et «felles kunnskaps-, kultur-, og verdigrunnlag» med mål om «felles praktiske erfaringer og ferdigheter». Det finnes ansatser i Venstres politikk. Men i det store og det hele koker Venstres 20 punkter bort i velmenende, men mindre justeringer. Politikken mangler forankring i sosialliberalismens individualisme og pluralisme. Den mangler fotfeste i det som må være kjernen i et sosialliberalt skoleprosjekt; innrømmelsen av at ulike elever har ulike sterke sider og et løfte om å legge det til grunn i opplæring og oppfølging i skolen.

En sosialliberal skolepolitikk kan naturligvis ikke bare være tuftet på individualisme. Tydeligere internasjonal orientering og trening i verduppluralisme bør være en annen dimensjon.

Entreprenørskap er en tredje pilar. Og så kommer selvfølgelig de alminnelige standpunktene knyttet til økte ressurser, desentralisering av myndighet, oppgradering av lærerutdanningen, økt satsing på IT i skolen osv.

At skolen skal gi elevene en trygg grunnmur av nødvendig kompetanse er selvsagt. Men med individuelt mangfold og selvrealise-

ring som utgangspunkt burde det sosialliberale Venstres skolepolitikk utover dette handle om å skape et skolemiljø hvor ett mål er overordnet; gode vekstvilkår for utvikling av elevenes ulike sterke sider og talenter – enten det er innen språk, matematikk eller mekanikk. Hva med noe virkelig vågalt? Hva med å bryte delvis med organiseringen av skolen i «klasser» (årskull) og heller dele elevene i deler av skoleåret i tematiske kompetansegrupper basert på talent? Ofte drukner denne debatten i kritikken av at en slik skole vil være «elitistisk», med noen få vinnere og mange tapere. Det er synd fordi debatten burde handlet om hvordan man makter å skape vinnere på så mange områder og på så mange måter som mulig. Talentutvikling er bare «elitistisk» hvis skalaen for vurdering er endimensjonal.

Venstre – et skikkelig drittparti?

Summen av disse fem kritiske punktene er svært alvorlig for Venstre. Mot denne bakgrunnen er det ikke overraskende at Venstre for tiden har en oppslutning på mindre enn tre prosent av norske velgere. Mot denne bakgrunnen blir man heller ikke overrasket over å lese hovedkonklusjonene om Venstre i Knut Heidars og Jo Saglies *Hva skjer med partiene?* fra 2002. De beskriver Venstre som et parti som spriker på grensen til det katastrofale. Heidar og Saglies analyse, som er en del av Makt- og demokratiutredningen, viser for eksempel at Venstres medlemmer bare har en eneste hjertesak felles. Det er «satse på miljøvern tross evt. lavere forbruk». Analysen viser også at Venstre preges av en rekke saker hvor partimedlemmene er grunnleggende uenige. Listen er langt lengre enn for noe annet parti: «Godta lønnsforskjeller, EØS-avtalen, forsvaret, økonomisk vekst, innvandring, kristen tro og moral, overføringer til u-land, fristilte selskaper, storbyenes økonomi og EU-medlemskap».

Sykdomsbildet som skisseres av Heidar og Saglie forverres ytterligere av at Venstre ikke bare fremstår som sprikende, men også som så

pragmatisk og rundt i kantene at folk flest trekker på skuldrene hvis du spør dem om Venstre. Møter du ofte folk som synes Venstre er et skikkelig drittparti? Det er uheldig for ethvert parti ikke å irritere noen. Det er spesielt alvorlig for et parti som ønsker å fremstå som et ideologisk basert parti og som selv har valgt nytenkende som en av tre kjerneverdier (i tillegg til liberal og sosial). Skal man bryte grenser, stille spørsmålstejn ved gamle sannheter og introdusere nye virkemidler i tråd med den sosialliberale ideologien, er det vel ikke mulig samtidig å liste seg så stille i dørene?

Ideologisk utydelighet er en viktig del av forklaringen på hvorfor Venstre er så vanskelig å oppdage og så lett å vrake. Det å kommunisere konsistent og troverdig krever mer enn noensinne at det er samsvar mellom Venstres påståtte sosialliberale identitet og Venstres image utad slik denne skapes av partiorganisasjonen og av enkeltpersoner i enkeltsaker. For det overflatiske øye må partiet se ut til å stå for det samme som det innerst inne faktisk står for. Så krevende er kommunikasjonsoppgaven (også) for politiske partier i Medie-Norge i dag. På dette punktet går mye galt for Venstre fordi deler av politikken og flere av personene som profilerer den, ikke samsvarer med en alminnelig oppfatning av hva det innebærer å være «liberal» eller «sosialliberal». Da velger velgerne noe annet som de umiddelbart forstår og kan stole på. I politikken i dag er veien kort fra utydelighet til usynlighet.

Gammelmannsparti med landsbygdpreg

Det er mot denne bakgrunnen av historisk avskalling og ideologisk utydelighet vi må forstå hvorfor det sosialliberale partiet i Norge har en annerledes velgermasse enn andre liberale partier i Europa. I europeisk målestokk er Venstre et gammelmannsparti med landsbygdpreg. Det er ganske unikt med den sosialliberale ideologi som utgangspunkt. Liberale partier står gjerne sterkest blant unge mennesker i

store byer. Det er ikke uten grunn. En rekke trender knyttet til forvitringen av industrielle samfunn i Vest-Europa har disponert unge og urbane mennesker for å stemme sosialliberalt. Økt individualisering, utvikling av kunnskaps-samfunnet, sterk internasjonalisering og fremveksten av multikulturelle bymiljøer er viktige trekk ved samfunnsutviklingen de siste 20 årene. Det er utviklingstrekk som særlig har preget livsvilkårene og verdiene til unge mennesker og som peker i retning av sosialliberale prioriteringer.

Derfor er det svært oppsiktsvekkende at Venstre, etter Arbeiderpartiet, var det partiet som ved forrige stortingsvalg hadde den høyeste gjennomsnittsalderen blant sine velgere. Gjennomsnittsalderen for Arbeiderpartiet var 50 år. For Venstre var den 49 år. For Sosialistisk Venstreparti var den bare 40. Ved samme valg var det kun Arbeiderpartiet og Senterpartiet som hadde en mindre andel av sine velgere i aldersgruppen 18 til 29 år. Og verst av alt; under to prosent av alle som stemte for første gang, valgte Venstre. Samtidig vet vi at Venstre har sin sterkeste gjennomslagskraft langt fra de bymiljøene hvor liberale partier ellers i Europa står sterkt. I følgende kommuner fikk Venstre mer enn ti prosent av stemmene ved forrige stortingsvalg: Vestre Slidre (25,8 prosent), Averøy (22,9 prosent), Ulvik (22,7 prosent), Granvin (13,5 prosent), Tjeldsund (12,9 prosent), Jølster (12,7 prosent), Øystre Slidre (12,6 prosent), Hornindal (11,8 prosent), Tustna (11,1 prosent), Smøla (10,4 prosent) og Balestrand (10,1 prosent).

Mot et sosialliberalt Venstre?

Et Venstre som virkelig er forankret i den sosialliberale ideologien har en viktigere rolle å spille i norsk politikk. Det Liberale Folkepartiet har fått det til i Sverige med en oppslutning ved forrige valg på 13,3 prosent. Et sosialliberalt parti i Norge bør kunne nå lignende høyder, ikke minst gjennom økt gjennomslagskraft blant de unge menneskene

som i dag svikter Venstre fullstendig. Denne artikkelen gir en pekepinn om hvor veien kan gå videre for et slikt sosialliberalt parti. Retningsviseren er ganske grov. Det er et stykke fra ideologisk avklaring til suksess i mediene og blant velgerne. Men en slik prosess må i det minste begynne med en grundig ideologisk selvransakelse. Slike avklaringer er ikke en del av den politikken politikere vanligvis bedriver.

Det er heller ikke noe de fleste velgere ser eller er interessert i. Ideologisk selvransakelse vinner i seg selv sjelden velgere. Men for Venstre er en slik avklaring nødvendig som et utgangspunkt for å kunne forme praktisk politikk som både er verdibasert og sammenhengende. Spørsmålet er: Har Venstre det som skal til for å bli et reelt sosialliberalt alternativ i norsk politikk i årene fremover?●

Noter

- 1 Lars Leijonborg : *Nya fribetstider. Om makten over våra liv*, Ekerlids Förlag, 1999, s.23. Vår oversettelse fra svensk.
- 2 T.H. Marshall: *Citizenship and Social Class*, Cambridge University Press, Cambridge 1950
- 3 Bruce Ackerman: *Social Justice in the Liberal State*, Yale University Press, New Haven 1980
- 4 Andrew Heywood: *Political Ideologies. An Introduction*, Second Edition, Palgrave, New York 1998, s. 59
- 5 <http://www.libdems.org.uk/>
- 6 <http://www.radikale.dk/>
- 7 www.venstre.no/ideologi
- 8 Dagens Næringsliv 20.12.02. Målingen er satt sammen av Institutt for samfunnsforskning og er et gjennomsnitt av de store meningsmålingene for desember.
- 9 Se NOVA-rapport 1/1999: «Levekår og livskvalitet blant lesbiske og homofile kvinner og menn», NOVA, Oslo 1999.
- 10 Ivar Frønes og Ragnhild Brusdal: *På sporet av den tapte tid*, Fagbokforlaget, Bergen 2001
- 11 OECDs *Agricultural policies in OECD countries. Monitoring and Evaluation*, 2001. Tallet på 19 mrd. inneholder bare ordninger som er særskilt for jordbruket, mens 21 mrd. inkluderer støtte som også andre næringer kan nyte godt av. Den direkte statsstøtten er 12 mrd.
- 12 Reidar Almås: *Norges landbrukshistorie. Frå bondesamfunn til bio-industri*, bind 4, Samlaget, Oslo 2002.

Litteratur

- Bauman, Zygmunt: *In Search of Politics*, Stanford University Press, Stanford 1999
- Dworkin, Ronald: Myles. *Taking Rights Seriously*, Duckworth, London 1977
- Friedman, Milton: *Capitalism and Freedom*, University of Chicago Press, Chicago 1962
- Grey, John: *Two Faces of Liberalism*, Polity Press, London 2000
- Hayek, Friedrich August von: *The Constitution of Liberty*, University of Chicago Press, Chicago 1960
- Mill, John Stuart: *On Liberty*, J. W. Parker and Son, London 1859
- Nozick, Robert: *Anarchy, State, and Utopia*, Basic Books, New York 1974
- Rawls, John: *A Theory of Justice*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1971
- Rawls, John: *Political Liberalism*, Columbia University Press, New York 1996